



ԹԻՒ 315 Ե. ՏԱՐԻ Է. ՇՐՋԱՆ

1873

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5 ԶՈՐԵՔՇԱՐԹԻ

Մամուլը իւրարանցիւր շրջանը՝ 52 օրինակ է :
Ստորագրութեան տեղն է Պօլիս, Զինճիրլի—խան վերին յարկ
թիւ 18 :
Դուրս երթալիք թերթից փոստայի ծախքը՝ առնողին վրայ է :

Շրջանին գինը դասեկան կանխիկ	60
Կիսաշրջանը	30
Մէկ թիւը՝ փարսց	50
Մանուցման տողն է դասեկան	2

Շարաթ իրիկուն ուշ ատեն հետեւեալ
Ազդը ընդունեցինք Տպագրական Տեսչութե-
թենէն :

Մամուլը զազեթար 308 նուաւորօրու նիւն-
խէսինոյն իրմէնի՝ Բաթրիլքիլի— ալէյհինտէ
պազը թապիրաթը միւթէհճէնէ իլէ խիլաֆը
վուգու պիր մատտէ տէրճ վէ նէլը իթմիլ
վէ պու ալապտէ հէր նէ դատար քէնադուսի-
նէ թէնալիհաթը միւթէատտիտէ իճրա գը-
լնոնը իտ տէ իաղա իթմէմիլ օլունդունտան,
պատաղլին՝ ալալին պու եօլտա իթլաթը լիտա-
նէ տէվաթ իաէհէք օլուն իտ մէզքիւր զա-
ղէթմիլն իտաթիլ օլունաճաղը սօն տէֆա
օլմադ իւղրէ իիթար օլունտոն :

Յիյ 21 Բէճէպ 90

Սոյն մտօք ազդարարութիւն մ'ալ Օրա-
դրին գացած է :

Ս. Պատրիարքի կեղծ հրաժարականին և
յետո կոչման և երեւոյթական ժողովոյ
դէմ լարուած դաւերուն նկատմամբ Մամու-
լի գրած արդարացի գիտողութիւնները
թարգմանելով Բ. Դրան մատուցանող հայ է :

Ֆէնտիները՝ ինչո՞ւ արդեօք թարգմանելով
Բ. Դրան չեն մատուցաներ Մասիսի այն ան-
թիւ անհամար յօդուածները՝ որ ընտրուած
օրերնէն սկսեալ ներկայ ֆաղ ժողովոյ դէմ
չգրած նախատինքն ու անարդանքը չմնալէ
զատ վերջին անգամ թէ թերթալը և թէ
անտորոգի յայտարարութիւններով միամիտ
ժողովուրդը երեսփ. ժողովոյ դէմ գրգռե-
լով յայտնի համարձակ ապօրոյճան անխառն-
դուշակակիր կը հանդիսանայ :

Ինչո՞ւ արդեօք թարգմանելով Բ. Դրան
չեն մատուցաներ Մանղուալի երկուշաբթի
առուն թիւին այն յօդուածը, ուր երեսփու-
խանայ մեծագոյն մասը անպատկառութեամբ
դատապարտելու կը յանդգնի, և այն ամե-
նայն անիրաւութեամբ :

Ինչո՞ւ արդեօք, կըսեմք, թարգմանելով
Բ. Դրան չեն մատուցաներ Մեղուի վերջին
թուոյն այն յօդուածը, որով կը գրգռէ զժո-
ղովուրդը որ եթէ դռնբակ նկատ ըլլայ, եր-
թայ ժողովարանին դուռը կտրէ, ժողովա-
կանաց վրայ յարձակի և զւրիշ հէճ և այլն :

Արդեօք երեսփ. ժողով և ֆաղ ժողով
ըսուած մարմիններն, Պատրիարքէն անկառա-
նշանակութիւն և արժանիք ունին Տէրու-
թեան և Ազդին առջև : Զէ՞ որ անոնք ալ

Պատրիարքին պէս ազգովին ընդունեալ և Տէրութենէ վաւերացեալ մարմիններ ըլլալէ զատ, առաւելութիւն իսկ ունին Պատրիարքին վրայ՝ մէկը ընտրող և համարառու ըլլալով անոր, և միւսը որոշիչ անոր դործադրելիք գործքերուն:

Թարգմանիչ էֆէնտիներն միայն Օրագրի և Մամուլի գրածներն թարգմանելով ինքզինքնին կը մատենն ազգին առջեւ, թէ ի՞նչ ոգիի կը ծառայեն:

ՄԵԾ ՈՒՐԲԱԹՈՒ ԺՈՂՈՎՈՅՆ

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ ՊԱՏԿԵՐԸ

ՄԷԼ.— Դ՞ու մեր հռչակաւոր ժողովոյն հանդիսատէս եղեր ես:

ՄԷԼ.— Այո: Ինչո՞ւ կը հարցունես:

ՄԷԼ.— Վասն զի, քեզմէ կրնամ ստոյգ տեղեկութիւն ստանալ: Եւ նախ, սրչափ մարդ կար:

ՄԷԼ.— Երկուտանի և անիւտուր շատ, բանական քիչ:

ՄԷԼ.— Քիչն ալ հերիք է մեզի: Ժողովն ինչպէս սկսաւ:

ՄԷԼ.— Աւանդիկ այսպէս.

Առեւտրէ Էֆէնտի.— Խօսքը Նորնտիր պատգամաւորին է, որ սրարադաներուն նկատմամբ՝ բարձր Ազգաժողովոյն պատշաճիցը վերայօք պիտի ճառէ:

Նորնտիր.— Հայկազանց նախնի փառացն արժանաւոր, վեհ Յերակոյտ . . .

Ո՞՞.— Ահաւանիկ նոր բառ մըն ալ, որ մէկ փշմամբ մեր ժողովը բոլոր կը ծերացունէ: . . . Մէջերնիւ ծեր չիկայ, արդոյ Նորնտիր մենք ամենա ալ մանուկ ենք:

ԱՅԼ Ո՞՞.— Առեւտրային ըսածն խնտեղի էր, քու ըսածդ ալ անոր հակոտեան է, և դարձեալ անտեղի. զի թէպէտ ամենա ալ գերեզմանին դուռը չենք հասած, բայց օրրանէն ալ նոր դուռս ելած չենք: Բացառ-

ըէ՛, թէ ի՞նչպէս մանուկ եղած կըլլանք ամենա ալ:

Առեւտր.— Հոգւով և մարմնով:

Երբեք.— Ես ալ զայդ կը կասկածէի. ուստի՝ առջի ըսածդ երկբայական, իսկ երկրորդը հաստատական թշնամանք է ժողովոյն:

Առեւտր.— Բնաւ ամենեւին: Սողոմի պէս գահազուլիս ունեցող ժողովրդեան մը համար Եգիպտոսցի քուրմը նոյն իսկ Սողոմի երեսն ՚ի վեր ըսաւ, թէ Ո՛վ Սողոմ, Յոյնքդ միշտ մանկաւի էք, և մէջերնիդ ծեր չիկայ:

Երբեք.— Ատիկայ անոնց էյն ժամանակի սրտմական անհամութեանը յանդիմանութիւն մըն էր:

Առեւտր.— Մենք պատմութեան մէջ կը խղբուինք կոր:

Երբեք.— Ինչո՞ւ այդպէս կընախատես զմեզ. մենք Աղեքսանդր Տիւմայի և որդւոյն և Էօփէն Սիւի գրած որանչելի պատմութիւնները չենք կարդացած:

ԱՅԼ Ո՞՞.— Ստոյգ է. համաձայն եմ:

Առեւտր.— Սխտոր կախենք ուրեմն, որ չար աչքի չիգանք:

ՄԷԼ Ո՞՞.— Առեւտրայիններն զմեզ դըպրոց խրկել կուզեն: Պատմութիւնը մեզի ի՞նչ պիտի ընէ:

Առեւտր.— Պատմութիւնը մեզի պիտի հասկըցունէ, թէ թափառական ընթացող կորուսան մը յառաջ չերթար. իր վախճանին և հանգստեանը չժամանէր:

ՄԷԼ Ո՞՞.— Ատիկա առակ մըն է, և մենք Աւետարան ու Եզրբոս շատ կարդացած ենք:

Առեւտր.— Որովհետեւ առակէ չենք ախորժիր, պատմութիւնը մեզի պիտի հասկըցունէ, որ մշտայոյց ժողովոյ մը գործն անգործութիւն, և վախճանն անպատուելիութիւն կըլլայ, մշտայոյց իշխանութեանց վախճանն անխառնակ անկումն, և մշտայոյց ազգի մը շահածն ալ արուեստաբիտութեամբ, շահալաւաւոր և խնայողութեամբ ընթացող դրացի ժողովրդոց քով քաղաքական յետա-

կացութիւն, և բանական ու բարոյական որ-
նանկութիւն կըլլայ :

Միւս ոմնը . — Անկեղծաբար և մտքառի-
րապէս խօսելով՝ հրամանոցը բաժնեւորն ալ՝
դայլին գլխուն աւետարան կարդալ կըլլայ :
Յարգութեանդ խօսքերն այնպէս կը ցուցու-
նեն , որ կամ շատոնց ի վեր մէջերնիս չեիր ,
կամ սեր և իցէ Եպիմենիդէսի քունը կը քը-
նանտիր , և մեր կլիմային փիլիսոփայութիւնը
բոլորովին մոռցեր , կամ բնաւ չեն սորվեր :

Յարգութեանդ բաժնեւոր՝ Մոսկովիտերու
պէս քաղաքական կեանքը նոր սկսող ժողով-
րդոց կը պատշաճի , ան ալ թէ որ մտիկ
ընեն : Մենք աշխարհ նոր եկած չենք . վե-
րին կիսագունտի ամեն կողմը հայկական ս-
տից հին և նոր հետք նշանակուած է , և այս
հին ժողովուրդը՝ մինչեւ հիմայ ճակատագ-
րաւ և ոչ թէ հրամանոցը նոր բաղադրադի-
տութեամբը վարուելով՝ այս աւուր հասած
է , և թերեւս աշխարհի կատարածին ալ պի-
տի հասնի : Ուստի , հրամանոցը պատմական
ազդարարութիւնները մեզի համար աւելորդ ,
և շատ ուշ է : Վասն զի , եթէ պատմասէր
սրտիդ սփոփանացը համար կուզես ախորժա-
նօք լսել , մեր կանանց յարախօսութիւնը
քը՝ մեր գլխուն վերեւ Գիամիդէսի սրոյն
պէս սպառնալեօք կախուած է : Մեր հան-
դերձից նորութիւնը , ընտրութիւնը և ահ-
նապատիր ճոխութիւնը , մեր երեւութա-
կան փարթամութեան անանուն տենչը , մեր
օղիւնն , տան , և այլ ամենայն ծախուցբռնա-
ւոր պէտքը գրպաններնիս ծակած են :

Ատոնցմէ ի դատ , մենք հիմայ սովորաբար
սիրահար ենք , մեր սէրերը լուսնին հետ կը
նորոգին , և վասն այսորիկ սիրահարութեան
դաստառու յատուկ թերթեր ունինք , զորս
կամայ ահամայ պիտի հատուցանենք , որ ետ
չմնանք : Դարձեալ՝ մեր մէջէն շատերը կնիկ-
ներնին թողած են , կանայք ալ կան , որ եր-
կընելնին ձգած են , և առաջինները նոր կին ,
միւսներն ալ նոր երկի առնելու կը փութան :

Այսչափ և այսպիսի հարկաւոր և իրա-
ւացի կարեաց տակ ճնշուող ժողովուրդ մը
պատմութիւն սորվելու ժամանակ և պէտք
չունի , որովհետեւ պատմութիւնն իսկին
պահուած տեղուանքը մեզի ցոյց չիտար , և
մենք հաղիւ թէ իրկուունէ իրիկուն տունե-
րուն մէջ խաղի անուամբ զիրար բարեկա-
մաբար կողոպտելու , և ետքի օրն՝ այն-
դար և պատուաւոր վաստակնիս , Գեղուաց-
ւոց կամ ճինիվիզներուն հին գաղթական քա-
ղաքին մէջ , յունական ձայնիւ լսուած
ճիւղաղին ծոցը լեցունելու չափ ժամանակ
ունինք կամ չունինք : Աւելի Սփինքս մըն է ,
որ իւր առեղծուածները չհասկը ցող բոլոր հա-
յոց բաղդն ու ասպագան կլլէց , և ընտանի-
քը Նինուէացւոց մոխիրներուն վրայ նստե-
ցուց : Պ. Եպիմենիդէս , քու պատմութիւ-
նըդ կրնայ զատոնք ապագայից զբօսանացը
համար արձանագրել , բայց մեզի չկրնար
դարման ցուցանել :

Աւելի . — Բայց ես իմ բաժնեւորս ոչ ե-
թէ կողմնացոյցը կորուսած , շուարած և ան-
ճըրկած ժողովրդեան , այլ իր ընտրութեամբ
բը կազմուած լուսամիտ Ազգաժողովոյն , և
կացուցած սահմանադրական իշխանութեա-
նը խօսեցայ :

Միւս ոմնը . — Ազգաժո . . .

Արեւապետ Էֆէնդին . — Ատոնց բացատրու-
թիւնները նորընտիր պատգամաւորին բաժինն
է , և Միւս ոմնին չեմ թոյլ տար , որ ա-
նոր սահմանն ոտնակոխ ընէ : (Ծափահարու-
թիւն ընդհանրական) Խօսքը նորընտիր պատ-
գամաւորին է :

Ո՞ն . — Ատենապետ Էֆէնտի , ինչ է պատ-
գամաւորը :

Արեւապետ Էֆէնդին . — Տէփիւթէ :

Ո՞ն . — Ատիկայ գաղղիկերէն բառ ըլլա-
լու է . իրիկունն աղջկանս հարցունեմ :

Արեւապետ Էֆէնդին . — Երեսփոխան ըսել է :

Ո՞ն . — Ուրեմն պատգամաւոր բառը կրնա-
րեմ ես , զի երեսփոխան՝ երես փոխող կամ

երկու երեսէն ըսելու պէս բան մըն է, որ օրն անգամ մը կարծիք փոխող երեսփոխաններուն ու լրագրաց կըլայլէ:

Զախարիէան միաբերան. — Այո, այո, պատգամաւոր. երեսփոխան աջակողմեանք են:

Աջակողմեան առհասարակ. — Ահ, երէկ զիրար ծեծել տուող աներեսփոխաններն այսօր մեզմէ առաջ պատգամաւոր կըլլան կոր:

Զախարիէան օր. — Աներեսը դուն ես, և կը բողբեմ թշնամանացդ դէմ: . . . Ատե նապետ Էֆէնտի, բարեկարգութեան կոչ ըրէ թշնամանողին:

Արեւադէպ Էֆէնտի. — Որովհետեւ բառը մերկ ու լերկ նախ հրամանեց արտասանել յիր, ուստի նախ դընդ բարեկարգութեան կը կոչեմ, և յետոյ հակառակորդէդ ալ բացատրութիւն կը պահանջեմ:

Հակառակորդ. — Արտասանած բառս բարդ և ածանցական է միանգամայն. (Բարունք. ապրին) = Առաջին երկու մասը կը նշանակէ «նեք», երկրորդ երկու մասն երեսփոխան, բոլորը մէկէն՝ երեսփոխան, կամ ու երեսփոխան: Որովհետեւ բառին հինգ վանկն ալ ես միայն և միաշունչ արտասանեցի, յայտնի է, որ մտքդ չթշնամանեցաւ իղմէ:

Արեւադէպ Էֆէնտի. — Յրհնեալ է Աստուած, վերջամուտ վէճն ի գոհութիւն երկու կողման խաղաղութեամբ վճարեցաւ: Խօսքը նորընտիր պատգամաւորին է:

Ո՞ն. — Դարձեալ նորընտիր: Ե՞րբ պիտի խօսի վերջապէս:

Նորընտիր պատգամաւոր. — Ահա հիմայ, թէ որ խօսքս չընդհատէք: (Խօսէ, խօսէ):

Մեր ժողովուրդը Վասիլի Կալանցը վերայ Միւս ոմնի նկարագրած վիճակին մէջ յուլաբար ծուլաբար և թուլաբար բուսական կեանք մը վարած տեղը, ժողովն ու իշխանութեանց իշխաններն ու իշխանապետներն ալ նոյն հեղգութեան ժանտախտէն զարնուած, ժանտախտն իրենց և ժո-

ղովրդեան ճիւղէն վարատելու հնարք մըն մտաւոր, որոշելու և ժրաբար և անդադար գործելու կար ու կարողութիւն չունին: Ազգային կենաց ներկային ու ապագային վրայ հաղիւ երբեմն լեզունին մեքենաբար կը շարժի, և համառօտ խօսքը լըմնցած վայրկենին, խօսողներն արգէն թմրած, և խօսքն իսպառ ընտանաւ մոռցուած է:

Երանի թէ ժամանակը ներքէր, Գնոյ թաղաւորութեան Ախմէրեան բնակարանի և թագաւորին և իր որդւոց Ուլիգեան նկարագիրն աչուրնուդ առջին դնէի, հոն կը տեսնայիք մեր Բիւզանդեան քնահար կենաց իսկաբանչ պատկերը: Որպէս զի գերաշխարհիկ քերթողին սքանչելակերտ նկարագիրը ծայրաքաղ կատարելով ըսենք, Ալեքսի կնոջ իր երկանը մահուան աղգարար երազ մը առաքելու համար, Իսիս Հերայի կողմէն Քրնոյ աստուածահօր պատգամաւոր կերթայ: Քուն, շօշափելի խաւարին մէջ երկնառաք պատգամաւորին արտափայլած լուսոյն աղղեցութենէն հաղիւ աչուրները կը բանայ տաժանաբար, հաղիւ գլուխը վեր առնելով արմիանը վրայ կը յենու տաժանաբար, օրուելով պատգամը կրնդունի, կատարման հրամանը կուտայ, Իսիս կը փախչի քնաբեր գոլորշեաց ժանտաբուխ մթնոլորտէն, և աներանելի աստուածահայրը գլուխը բարձին զարնելով անկողնոյն մէջ կը խորասուզի:

Աջակողմեան օր. — Գնոյ թաղաւորով մեր Պատրիարքը կակնարկէս կոր դու: (Մտիկ ըրէք, մտիկ ըրէք):

Նորընտիր պատգամաւոր. — Բայց Գնոյ թաղաւորին մանկուհին ալ նոյն վիճակին մէջ կը գտնուին, և եթէ՛ ինչպէս որ կը վիպեմ՝ ակնարկութեամբ կը խօսիմ, ըսել է որ չեմ ուզեր ցաւեցունել: Եթէ ձեր Պատրիարքն ու զձեզ զայրագին բանիւք սթափեցունել, կարելի ըլլար, յանձն կառնուի վշտացունել, բայց դուք ձեզմով պիտի փրկիք կամ կորնչիք, և վասն այսորիկ, ձեզի հետ կարեկցա-

բար խօսելով՝ մեղմաւ ընդոտուցանող բաւեր և ազգու օրինակներ գործածել պարտ է : Կուսակցական թերթերու գործ է ազգասիրութեամբ զձեզ և ժողովուրդն իրարու դէմ գրգռել և զայրացունել՝ Նախովոնի կապիութեամբ ազգին գլխէն մեծ խօռքեր դուրս տալով . մէկը հայոց աշխարհի հօրի-դոնին վրայ սեւ ամպեր նշմարելով, իբրեւ թէ կաղանդէն ետեւ Աւստրիացոց դէմ պիտի արշաւենք Իտալիան աղատելու համար . միւս մըն ալ՝ խաժամուժին ծեծէն վախցող պատգամաւորներուն ժողովրդեան պաշտօնանուծիւնն ապահովելէն ետեւ՝ ժողովուրդը ձեր գլուխը պիտի ճզմէ, զձեզ պիտի վրձնատէ ըսելով, իբրեւ թէ ժողովուրդը շողքօրթելով անգամ մըն ալ Բրուսիացոց վրայ պիտի յարձակինք, եւայլն :

Աջակցական ո՞ն . — Բսածներուդ բոլորն ալ իրաւացի համարինք, և խոհման արժանի . բայց եթէ այս ընդհանրական թմրութեան մէջ զազգը շարժող էական լծակը Սահմանադրութիւնը պիտի ըլլայ, այս լծակը խորտակելու մօտ է . ձախակողմեանք Վարչութեան անդամոցը հետ ձեռք ձեռքի տալով՝ Սահմանադրութիւնը տապալելու կը պատրաստին : Չախակողմեանց մէջքն ու բարձրը խորտակելու միջոց մը կրնաս ցուցանել . այն ժամանակը լծակը կազատի, և ազգն այնուհետեւ ժամացուցի ճօճանակի պէս տիւ և գիշեր կանոնաւորաբար կը շարժի յաւիտեան : (Մաիահարութիւն բոլոր աջակողմէն և ժողովրդեան կէս մասնէն) :

Չախակողմեան ո՞ն . — Ստութիւնն սոսկալի . ձախակողմը բոլոր՝ Սահմանադրութեան ապահովութեանը համար պատրաստ է (հաւու և լորամարդի) արիւն թափել (իրենց խոհանոցաց մէջ) : Աջակողմեանք են, որ Պատրիարքին ու էֆէնտիներուն հետ կռնակ կրունակի տալով՝ Սահմանադրութիւնն սցսօր կամ վաղը պիտի տապալեն, և միւս օրը Սահ-

մանադրութիւնն մեռանի, Սահմանադրութիւնն մեռաւ : (Մաիահարութիւն բոլոր ձախակողմէն, և ժողովրդեան միւս մասնէն) :

Նորմալի պարագայեր . — Ես գոհութեամբ կը տեսնամ, որ Սահմանադրութիւնը տապալելու մարդ չիկայ մէջերնիւ . վասն զի թէպէտ երկու կողմն ալ զիրար կամբաստանեն իբրեւ տապալիչ, բայց երկու կողմն ալ անձանց համար կը բողբեն, և զիրենք Սահմանադրութեան ախոյեան կը հանդիսացունեն : Ըսա իս Սահմանադրութիւնն առայժմ չի կրնար տապալիր, ուստի և տապալող ալ չգտնուիր . զի Սահմանադրութիւնը դեռ լրմնացած չըլլալով՝ սաքի վրայ կեցած է որ տապալի : Սահմանադրութիւնը շինուած օրէն մինչեւ հիմայ, այս երբորդ անգամ է, որ օրէնսդիրներն անիկայ պառկըցուցած՝ տակաւ տակաւ կը տաշեն որ կոկուի . ուստի՝ Սահմանադրութիւնը դեռ սոքի վրայ ելած չըլլալով՝ հարկաւ պառկուկ տեղը չտապալիր :

Ըստ այսմ, Սահմանադրութիւն ըսելով՝ հակառակորդներն իրար կիմանան, և զիրար դիւրաւ տապալելու համար՝ Սահմանադրութեան անունը կը պառձաւեն : Եւ վասն զի խօսնք իրարու երես տեսնալով է, որ փոքրիկ կիրքերն ոտք կելլան, գժտութիւնները կը մեծնան, և ազգն ալ չկրնար ամեն շաբթու Պատրիարք ու ժողով փոխել, առնց ամենուն առջեւն առնելու համար՝ սա օրէնքները կառաջարկեմ օրէնսդիր ժողովոյն :

Ա. Պատգամաւորք և իշխանաւորք իրարու երես չտեսնելու համար՝ ժողովն Արիւ պագոսի ատեանին պէս՝ գիշերային մթան մէջ անկմի :

Բ. Ամենն ալ ձայներնին փոխելու վարժութիւնն ընելով՝ այլաձայն բարբառին, որ պէս զի, իբրաքանչիւր քը հակառակորդին ձայնը չճանչնալով, բարւոք ըսածին ալ կամակորութեամբ չհակառակի :

Գ. Ամենն ալ մինչեւ հիմայ իրարմէ ծա-

ծուկ գործած սահմանադրական մեղքերնին ծածկաբար խոստովանին իրարու, և մէյ մ'ալ չընելու և ազգին գլուխը չցաւցունելու համար երդնուն՝ Պատրիարքն իր ասային վրայ, վարչականք իրենց տօմարին վրայ, էֆէնտիք իրենց հաւատքին վրայ, և ամենայն պատգամաւորք իրենց պատգամաւորական վաւերագրին վրայ:

Դ. Եթէ երկու կողման սահմանադրարարութիւնը ճշմարիտ է, այս ճշմարտութիւնն ապացուցանելու համար՝ երդնուն Նափոէոն երրորդի գերեզմանին վրայ, որ այսուհետեւ իւրենց գոտութեանց պատճառաւ ժողովուրդը գրգռելով մայրաքաղաքն անոնց սահմանադրական աղաղակներովը չորոտացունեն, որպէս զի վերջապէս պետութիւնը ձանձրանալով, և մեր տարին տասուերկու ամիս նորոգած կռիւները միւս ժողովրդոց գրգռու ըլլալու կասկած յղանալով մեր սահմանադրութիւնը չհամբարձունէ:

Ատենախօսին առաջարկութիւնը ծափահարութեամբ քուէի դրուելով՝ համաձայնութեամբ ընդունուեցաւ, բայց երկու կողմանք ալ՝ ուղտը պայտառին նայելուն պէս կը նայէին ատենաբանին:

Ա. Կոնստանտին Բ. — Սահմանադրական օրինաց նոր յաւելուածներն պահաւասիկ համահաճութեամբ ընդունուեցան: Ուստի՝ սասկսուած ընտանի պատերազմին ո՛ր և է կողման փառօք լմննալէն ետեւ, կոտորածէն ապրողներուն մէջ այս օրէնքներն ալ անպատճառ պիտի գործադրին: Ժողովոյն տասուերեք րոպէուկէս հանգստեան պարապ կը շընորհեմ:

Ժողովը ծափահարութեամբ զովանալու կերթայ: Մենք ալ՝ օրը տարաժամելով՝ տեղերնիս կերթանք, և թէ որ կը կամիս, ուրբաթ օրը դարձեալ տեսնուինք, որ մնացորդն ալ սոյնպէս հաւատարմաբար քեզի պատմեմ:

ՄԵՆԱՆԴԻՐ

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻՅԷ

Այս անունը ամենուն յայտնի է, բայց գործքերնին դեռ դաղտնի է ընդհանուր հասարակութենէն. այս ընկերութիւնը հասարակաց հանգստութեանը համար հիմնուած է ալ նէ, բռնած ընթացքնին բոլորովին հակառակն է, ամեն լրագիր շատ անգամ դրած են երբեմն պատահած անկարգութեանց համար. բայց կարծեմ և ոչ մէկն ալ դիտողութեան առնուած է ընկերութեան կողմէն, վասն զի ձեռք կուտայ որ հազարաւոր մարդիկներ ամեն անհանգստութիւն և վտանգ աշուրնին առնելով քսակին կը պարպեն ընկերութեան սնտուկը, առանց փոքր ալըտունջ մ'անգամ ընելու, ալ ի՞նչ պէտք է հասարակաց հանգստութիւնը, ի՞նչ պէտք է անոնց ապահովութիւնը. ճամբորդներուն մեծ մասը ոտքի վրայ ժամերով կենալու ստիպուած են. որովհետեւ շոգենաւները միշտ իրենց կարողութենէն աւելի ժողովուրդով լեցուն են. թող թէ շոգենաւին մէջ ալ կէսէն աւելին մէկգի են, որով մէկը հանգիստ ընելու համար մէկ ժամու ճամբորդութեան ամենամեծ գումար մը պէտք է վճարէ:

Ասկէց քանի մը տարի յառաջ շոգենաւներուն մէջ քանի մը մասնաւոր տեղեր միայն կար մէկգի եղած, բայց քանի որ ճամբորդներն աւելցան, փոխանակ անոնց դիւրութիւններ տալու, փոխանակ ճամբու ծախքերը իջեցնելու, անուղղակի կերպով գիներն աւելցուցած են, որովհետեւ շոգենաւին մեծ մասը մէկգի ըլլալով, մէկը հարկաւորուած է մէկին տեղ երկուք վճարել. թող թէ այսքան բազմութեամբ լեցուն շոգենաւներուն մէջ վտանգներն ալ անպակաս են:

Պօլսոյ հասարակութիւնը սարսափելի գումարներ վատնելով հանդերձ, ամենայն խոհեմութեամբ, այսքան դժուարութիւններն ու վտանգները տանելու դատապարտուած է. ասոնցմէ զատ, որ և իցէ թաղի մը հա-

սարակութիւնը իրեն յարմար ժամանակին համար շոգենաւ չգտներ, կրտսիպուի իր գործքերը շոգենաւներուն զոհել, ալ համբերութիւնը հատենելով հանրագրութիւն մը կատարագրէ, կաղաչէ կը պաղատի, որպէս զի ընկերութիւնը բարեհաճի այս ինչ ժամուն շոգենաւ մը սահմանել այս ինչ թաղին, ամիսներով կապասէ իր խնդրանացը ընդունուին, բայց դժբաղդաբար անխելի կըլլայ և հետեւաբար կը մոռցուի:

Ահա Պոլսոյ հասարակութիւնը այսպիսի չարչարանաց մատնուած է միայն առաւօտ և երեկոյ շուկայ երթալ գալու համար. ասոր ամենէն զարմանալին այն է որ, որ և իցէ վաճառական մը իր ունեցած ապրանալը թէ տեսակը և թէ գինները նշանակուած հազարաւոր տպուած ծանուցումներ ամեն լեզուէ կը ցրուէ որպէս զի յաճախորդացը գիւրամատչելի ըլլայ, ընդհակառակը Շիրքէթի խայրիյէն իր երթեւեկութեան ծանուցումներէն ալ շահ մը կտպասէ, այսինքն մէկ երկու լեզուէ ծանուցումներ տպել կուտայ, և այն ալ կրկին կամ երեքիկին գինովը կը ծախէ. այսպիսի ոչինչ զոհողութիւն մը անգամ չընեն ընկերութիւնը այն հասարակութեան, որմէ ամենամեծ գումարներ կը շահի. երբեմն լրագիրները այս երթեւեկութեան ծանուցումները կը հրատարակեն ոչ ամբողջապէս, և այն ալ որոշեալ օրէն շատ անգամ ամիս մը ետքը:

Շոգենաւներու ընկերութեանց մէջ գրտնուող և քիչ շատ տեղեկութիւն ունեցող անձանց վկայութեանը նայելով, 700 հոգիով լեցուն շոգենաւ մը մինչև Պէօյլեքտէրէ երթալու համար մարդ գլուխ տասներեքական փարա ծախք կըլլայ եղեր. այս հաշուով հիմա առնուած գինը որչափ բարձր ըլլալը կըրնաք երեւակայել. ասոր վրայ աւելցուր մէկ գիւղի գինն ալ, ան ատեն որ և իցէ աշխատաւոր մը իր օրական ապրուստը գրեթէ ամբողջապէս երթեւեկութեան զոհելու է:

Ահա այս է մինչև յաւիտեան մենավաճառութեան սահմանուած ընկերութեան, Պոլսոյ հասարակութեան մատուցած ԽԱՅՐը:

ՄԱՆՁՈՒՄԷՅԻ ԴԺԳՈՀԱՆՔԸ

Մանզումէ իր վարժարանները բացած օրէն ի վեր կարծես *պէն* խաղցընելու ելեր է. օր մը ազգային գործերէ բոլորովին ետքաշուած կը ցուցնէ ինքզինքը, օր մը կը տեսնես ոտքով գլխով մէջ կը նետուի, ուրիշ օր մը անկողնակալութիւն ծախելու կելլէ, օր մ'ալ բացէ ի բաց պատրիարքին պաշտպանութիւն ընելը կը զուայ, օր մը կելլէ ազգին համար, չափերն տըրլար, եալանճը տըրլար, միւրթէքիպ տիրէր, սըյըք տըրլար և այլն ըսելով համայն ազգը կը լուայ, հետեւեալ օրը յանկարծ խելքը գլուխը գալով, ազգին ճշմարիտ բարեկամ և ազգային իրաւանց ջերմ պաշտպան կը ձեւանայ, օր մ'ալ կ'ելլէ ինքզինքը ազգին մէջ տիքթաթօր ըլլալ կ'երազէ, վերջապէս ազգին համար անձնուրաբար աշխատող իրմէ ուրիշ մէկը չիկայ տէյի կը պոռչտայ և ասոնց համար ալ սիւնակներ կը լեցընէ:

Կասկած չունինք որ Մանզումէյի այս ազաւաղ ընթացքին էլիֆի էլիֆինէ ճշմարտութիւն մ'ըլլալը հաւատացող մէկ անհատ մը անգամ չգտնուիր, բայց եկու տես որ, մեր դժբաղդութենէն, այսպիսի արտառոց գրութիւնները ամեն օր կարգալու դատապարտուած ենք. որովհետեւ եթէ չկարդանք նէ չըլլար, պէտք է կարդանք և իր հակասութիւնները ամեն օր գլխուն զարնենք. թող ողջ ըլլայ տէ այս ընթացքէն չի չեղի, որպէս զի մեզի ալ միշտ զուարճութեան նիւթ պատրաստէ:

Այս օրերս ալ դարձեալ ոտքով գլխով ազգային գործերուն մէջ նետուեր է և ինքզինքը *պէն* ցուցունելու դիմակով ամեն զգիւղ գուրս տուեր է. այս անգամ ալ նոր

տեսակի արհեստով մը երևան կուգայ, եւեւեւ պայտինքն դահեկութեան ելեր է, և իր խելքովը այս նոր արհեստով բաւական հոգի պիտի վաստակի եղեր ազգին մէջէն. այս ալ գէշ արհեստ մը չէ աղջկանց վարժարանի տընորէնի մը համար:

Բայց խեղճը այս անգամ ամենագիտար կոչուածութեան մը մէջ է. ազգը երկու կողմնակցութեան մէջ է. ուստի ինչպէս ընէ, եթէ ֆալ. ժողովին կողմնակցութիւն ընէ, Պատրիարքին ըրած ուխտը պիտի դրժէ, եթէ Պատրիարքին կողմնակցութիւն ընէ, ասորին հէմէհրիները պիտի սրբոցընէ, ինչ ընէ խեղճը, երկու իրընճին արան մնացեր է, և այս պատճառաւ խելագատակը կորուսեր, մէյ մը աջ մէյ մը ձախ կը ցատկուտէ, մէյ մը խօրով տէօյիւշիւ մը ի տես կը հանէ. մէյ մ'ալ ճինճի մէյ տանը գօշ տէօյիւշիւյի կը հրաւիրէ ազգը, մէյ մը մայմուն կը խաղցունէ, ալ չեմ գիտեր ինչեր կընէ, վերջապէս գլուխ ունիս նէ դիմացուր, լրագիր չէ, մէյտա՛հ, բայց ձանձրացուցիչ տեսակէն. այսօրուան դրածը վաղուանին չի նմանիր, հոկաոսութեան հակասութիւն կը գլորի, բայց սա աղեկութիւնը ունի որ չամբնար իր դրածներէն ամեն մարդ ինչ կուզէ թող ըսէ, ձեռք կուտայ որ ամեն օր իր թերթը լեցունէ, մէկ վարպետութիւն մ'ալ ունի որ մէճիտիցէները դալիք կողմերը աղէկ խօլլամիչ կընէ. հապա ինչ ընէ մարդը, երեսուն հատ հրեշտակահիներ հոգեւորապէս և մարմնաւորապէս պիտի կշտացունէ, անոնց վրանին գլուխնին պիտի շինէ. անոնք խօսքով չըլլար աստակով կ'ըլլայ անոր համար բոլոր կերէ որ ան կուէները իրեն բաւական փնաս հանուցեր են:

Հիմա հասկըցայ, հայ շարաճճի, այս անգամ Մանգումէյի ազգային գործերուն մէջ նետուիր և պօռչումը ուրիշ բանի համար չէ եղեր, բայց միայն իրեն փնաս հանելուն համար է եղեր, չէ նէ աղէկ գիտեմ որ եթէ

իր քսակին չգալի նէ, կուզէ նէ բոլոր աղբը պառակտի, ամենեւին հոգը չէ. բայց մարդ Ստուծոյ ինչո՞ւ կը ճուստ, կերելոյ ու դուռն յիշողութիւնդ կորուսեր ծանձաղամիտ մէկն ես եղեր, չե՞ս յիշեր որ գիշերներն երկըննալու վրայ են, թէ՞ թրօները, պալօները, գօնսէրներն սկըսելու մօտ են, ողջ ըլլան Ագապեան սանուհիները, որոնց շնորհիւ գօնսէր մը տուածիդ պէս, ամբողջ տարեկան ծախքդ կը գոցես, չըլլայ նէ քանի մըն ալ մասնաւոր սուարէներու կը տանիս կըլլայ կերթայ:

Անցեալները բարձր ի գլուխ կը պօռայիր թէ, ազգը քեզի տիքաթօրութիւն մը տալու ըլլայ նէ, վեց ամսուան մէջ ազգին ամբողջ պարտքը տալէդ ետքը տասը հազար ոսկի (°) ալ պատրաստ դրամ պիտի ձգէիր, այս յաջողակութիւնը ունեցող մէկէ մը կը յուսացուի որ այսչափ փոքրագուծիւն ընէ, և ձմեռը քիչ մը ուշանալուն համար տրտնջայ և փնաս կընեն կոր տէյի լայ, պօռայ. քաջ եղիր քիչ մ'ալ դիմացիր, մի՛ կարծեր որ այս բաթուտը չին մէջ քիւլահ մը խաբմիշ կընես, օ չամլար պառտաք օլտու, քու ինչո՞ւդ պէտք ազգը, իրիմեանը, ֆաղ. ժողովը մէկ մէկու կը խառնես, և ասով ազգին վրայ թափած լուտանքներդ մոռցնել տալ կուգես. զգալացիր և ունեցածովդ դո՛հ եղիր, քու սէրմիլէներդ, քու կիներովդ քեզի կը բաւէ, չըլլայ որ անոնք ալ կորսնցունես և բոլորովին բացը փնաս:

Այս ըլլայ հիմակու հիմայ քեզի տալիք խրատս, խոստանալով որ միշտ և հանապաղ քեզ քու խելքովդ չեմ թողուր:

ՇԱՐԱԳԻՐ-ՏԵՕՐԷՆ

ԳԵՌՐԶ Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՊԱՅԵԱՆ ԵՒ ԼՆԳ. Գ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ
Կոստանդնուպոլիս

Քիւրքճիս Խան Վարի յարկ թիւ 26 և 31: